

KUR'AN-I KERİM'İN KIRAATİNDE 7 HARF MESELESİ

Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Öztürk
OMÜ İlahiyat Fakültesi

Kur'an, İslam Peygamberi Muhammed (a.s.)'ın Mekke ve Medine halkına, 613-632 tarihleri arasında yaklaşık 23 yıllık bir dönem boyunca okuduğu vahiyleri ihtiva eden kutsal kitaptır. Kur'an, kendi ifadesiyle kendini şöyle anlatmaktadır:

“Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğru yola, en isabetli tutuma yöneltir. Güzel ve makbul işler yapan mü'minlere nail olacakları büyük mükafatı müjdeler”.¹

“Elif, Lam, Ra. Bu, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, üstün kudret sahibi ve her işi övgüye layık olan Allah'ın yoluna, göklerde ve yerdeki her şeyin sahibinin yoluna insanları çıkarman için sana indirdiğimiz bir Kitab'dır”.²

Arapça Karaa (= Okudu) fiilinden türemiş bir masdar olan bu kelime, Kur'an'da umumiyetle vahiyleri okuyan Hz.Peygamber'e referans olarak kullanılır. Kur'an, Arap lisanı üzere inmiştir. Pek çok Kur'an ayetinde bu hususa işaret edilmiştir.

“Düşünüp manasını anlamanız için Biz, onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik”.³

“Biz Kur'an'ı, insanlar iyi anlayıp ibret alsınlar diye, senin dilinle indirerek anlaşılmasını kolaylaştırdık”.⁴

Peygamber'in dili, Mekke halkının konuştuğu dil olan Kureyş lehçesidir. Bunun için Kur'an da Kureyş lehçesiyle indirilmiştir.

“Biz her Peygamber'i, kendi milletinin lisanı ile gönderdik, ta ki onlara hakikatleri iyice açıklasın”.⁵

Bu durumu bazı hadisler de destekler:

Ebu Davud'un Sünen'inde yer alan bir hadiste Hz. Ömer, Kufe'de bulunan Abdullah b. Mesud'a şöyle diyor: “Allah Kur'an'ı Kureyş lügatı ile indirdi. İnsanlara Kureyş lügatı ile okut, Huzeyl lügatı ile okutma”⁶

¹ İsra (17), 9

² İbrahim (14), 1-3

³ Yusuf (12), 2

⁴ Duhan (44), 58

⁵ İbrahim (14), 4

Hız. Osman da Kur'an'ın çoğaltılması esnasında seçtiği bir heyete; "Siz ve Zeyd b. Sabit, Kur'an'dan bir şeyde ihtilaf ettiğinizde onu Kureyş lisanı ile yazın. Kur'an, onların lisanı üzere indi" demiştir.⁷

Her lisanda olduğu gibi Arap lisanı da bölgelere göre bir takım farklılıklar gösterir, muhtelif lehçelere ayrılır ki bu lehçelerin her biri bir kabileye mahsustur. O dönem lehçelerinin en fasihi Kureyş lehçesi idi. Çünkü Kureşiler, Arap memleketlerinin toplanma merkezi olan Kabe-i Mükerrreme'nin muhtelif hizmetlerinde bulunuyorlar ve toplanma merkezinin bulunduğu Mekke-i Mükerrreme'de ikamet ediyorlardı. Burası, Rum, Habeş, Acem gibi Araplara komşu kavimlerin en uzağında kalıyor ve Araplığın ruhunu temsil ediyordu. Bu toplanma merkezine komşu olan kabileler dahi buradan uzaklığı ve yakınlığı nisbetinde bu ruha sahip idiler.⁸

Kur'an, genel ifadesiyle Arap lisanıyla, özde de Kureyş lisanı ile inmeye başlamıştır. Kureyş lehçesi, özgünlüğünü korumuş, bunun yanında Mekke'ye gelen muhtelif kabilelerin güzel kelimelerini alarak zenginleşmiş, gelişmiş ve neticede büyük bir fesahat kazanmıştır. İşte Kur'an, bu Kureyş lehçesiyle inmeye başlamıştır. Kureyş lehçesi, o dönemin şiir ve edebiyat dili idi. Aynı zamanda Mekke, bütün Arap yarımadasının kalbi ve başkenti, Kureyş lehçesi de Arabistan'ın resmi dili konumundaydı. Gerek Peygamber zamanında ve gerekse halifeler devrinde Kur'an, Kureyş dili ile yazılmıştır. Bunda hiç bir ihtilaf yoktur.

Bu konuda Ebu Abdurrahman es-Sülemi'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Ebu Bekir, Ömer, Osman, Zeyd b. Sabit, Muhacir ve Ensar'ın kıraati tek kıraattir. Bu kıraat ise Resulullah'ın Cibril'e her sene okuduğu, vefat ettiği sene de iki kere okuduğu kıraattir. Zeyd bu son arzaya şahid olmuştu. İnsanlar bu kıraatle okuyorlardı. Bunun için Ebu Bekir, Kur'an'ı toplama esnasında Zeyd'e itimad etti, Osman'da yazma işini ona verdi".⁹

Kur'an-ı Kerim'in kıraatini ilgilendiren en mühim ve aynı zamanda en zor meselelerden birisi 7 harf meselesidir. Konu ile ilgili hadis şudur:

"Şüphesiz bu Kur'an, 7 harf üzere nazil olmuştur. Siz kolay gelenini okuyun".¹⁰

Bu rivayette geçen 7 harf ile ne kastedildiği hususunda Rasulullah'dan bize intikal eden açıklayıcı bir bilgi yoktur. Bunun için önceki ve sonraki bilgiler bu

⁶ Şihabuddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. İbnü'l-Hacer el-Askalani, **Fethu'l-Bari**, Kahire, 1987, VII, 644

⁷ Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhari, **Sahih-i Buhari**, İstanbul, 1315, VI, 224

⁸ Şerefüddin, **Kur'an Tarihi**, 1329, İstanbul, s. 9

⁹ Bedrüddin Muhammed b. Abdillâh ez-Zerkeşi, **el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an**, Tahkik: Yusuf Abdurrahman el-Mer'aşeli, Beyrut, 1990, I, 331

¹⁰ Buhari, **Sahih**, VI, 100; Müslim b. Haccac b. el-Kuşeyri en-Nisaburi, **Sahih-i Müslim**, İstanbul, 1329-1333, II, 202

konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu konuda bazıları 35¹¹, bazıları 40'a yakın görüş ileri sürmüşlerdir.¹²

Bu görüşleri iki temel grupta değerlendirebiliriz:

I- 7 Harfle murad, 7 sayısıdır. Alimlerin çoğunun görüşü budur.

II- 7 Harften 7 sayısı kastedilmez. 7 den murad, kolaylıktır. Bazı alimler de bu görüştedir.

Birinci görüşü ileri sürenler de bu harfleri sıralama konusunda ihtilaf etmişlerdir. Bu görüşlerin en meşhurları şunlardır:

1- 7 Harfle murad, Kur'an'ın toplanması işlemine dikkate alınan farklı farklı Arap lügatlarından 7 lügattır. Kur'an'ın bazısı Kureyş lügatı ile indi. Bazısı, Huzeyl, bazısı Temim v.s. böylece 7'ye ulaştı. Bu görüşü ileri sürenler; Ebu Ubeyde el-Kasım b. Sellam (v. 250 h) ve onu takib eden Ebu Hatim es-Sicistani (v. 250 h) ve Ahmed b. Yahya Sa'leb (v. 291 h)'dir. Ezheri de (v. 370 h) bu görüşü tercih edenlerdendir.¹³

Ebu Ubeyde el-Kasım b. Sellam ve arkadaşlarının görüşlerinin özeti şudur: “7 Harf, Arap lügatlarından 7 lügattır. Bunun manası, bir harfteki 7 vecih değildir. Bazısı Kureyş, bazısı Huzeyl, bazısı Hevazin, bazısı Yemen halkının lügatları idi. Fakat hepsinin okuduğu harfin lafızları farklı, ama manaları aynı idi. “Helümme, Te’ale, Akbil” gibi. Abdullah b. Mes’ud, “İn kanet illa sayhaten vahideten” ayetindeki, “sayhaten” yerine “Zakyeten” okudu. Lafız farklı ama mana aynıdır demişlerdir.¹⁴

Bu görüş de sağlam bir temele dayanmamaktadır. Çünkü Arap lügatları 7'den fazla idi. Bu durumda bir lügatın, diğer bir lügata tercihi nasıl mümkün olabilir? Bu konuda sahih bir delil yoktur. Ayrıca eğer, 7 harfin manası, 7 lügat olsaydı ilk zamanlarda kabileler birbirlerini inkar etmezler, her ikisi de Kureyşli olan Hz. Ömer ile Hişam b. Hakim, kıraatlerinde ihtilafa düşmezlerdi. Hz. Ömer'in lügatını ve özgün kıraatinin mevcudiyetini nasıl açıklayabiliriz?¹⁵

2- 7 Harften murad, lafızları farklı, manaları aynı olan kelimelerdir. “Esri”, “Accil”, “Helümme”, “Tea’la”, “Akbil” gibi. Süfyan b. Uyeyne (v. 198), Abdullah b. Vehb (v. 197), Ebu Ca’fer et-Tehavi (v. 321) v. b. bu görüşü tercih etmişlerdir.¹⁶

¹¹Zerkeşi, el-Burhan, I, 304

¹²Muhammed Abdu'l-Azim ez-Zerkani, **Menahilu'l-İrfan Fi Ulumi'l-Kur'an**, Thk: Ahmed Şemsüddin, Beyrut, 1988, I, 179

¹³ Zerkeşi, **el-Burhan**, I, 309; Celaleddin Abdurrahman Ebi Bekr es-Suyuti, **el-Itkan Fi Ulumi'l-Kur'an**, Beyrut, 1987, I, 135

¹⁴ Şihabüddin Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim Ebu Şame el-Makdisi, **Kitabu'l-Mürşidü'l-Veciz**, Thk: Tayyar Altıkulaç, Ankara, 1986, s. 91.

¹⁵ Zerkeşi, **el-Burhan**, I, 311

¹⁶ Zerkeşi, **el-Burhan**, I, 304; Suyuti, **Itkan**, I, 134

Öncelikle, birbirine yakın 7 lafızla her kelimeyi ifade etmek mümkün değildir. Kur'an'ın çoğunda bunu yapamazsınız. Kur'an'ın çoğunda uygulanamayan bu husus, geride kalanlarında nasıl uygulanır? Ya da azında uygulanan bir şey, çoğuna nasıl hamledilebilir?

II. Yedi ile murad, "hasr" dır. Yani, kolaylık ve genişliktir. 7 ile hakiki 7 sayısı kastedilmemiştir. Araplar, 7, 70 ve 700 lafzını kullanırlar. Manaları birbirine yakın iki kelimedenden birini diğerinin yerine koymaya Resulullah'ın cevaz verdiği ileri sürülmüştür.

Bu iddia bizi, Kur'an'ın tahrif edilmesi ve orjinal bir ifadeye sahip olmaması neticesine götürür. Şimdi Resulullah; örneğin, Yasin Suresi'ni, "Yasin. Vezzikri'l-Azim. İnneke Lemine'l-Enbiya, Ala Tarıkın Seviyy. İnzalü'l-Hamidi'l-Kerim. Litühavvife kavmen ma havvefe eslafühüm fehüm sahun" şeklinde okuyan birisine cevaz verebilir mi?. Bu Resulullah'a açık bir iftiradır.

Kur'an; "De ki: "Onu kendiliğimden değiştirmem, asla olacak bir şey değildir. Çünkü ben sadece bana vahyedilene tabi olurum ve eğer sizin arzunuza uyar da Rabbime isyan edersem, o müthiş günün azabından korkarım".¹⁷ buyurmuştur.

Peygamber için, Kur'an'ı kendinden değiştirmek mümkün değilse başkası için nasıl olur? Resulullah, Bera b. Azib'e bir dua öğretti. Orada, "Ve Nebiyyikellezi Erselte" ibaresi vardı. Bera; "Ve Resulikellezi Erselte" okudu. Peygamber (a.s), "Nebi" yerine " Resul" koymamasını ona emretti.¹⁸ Duada böyle bir değişikliğe ruhsat verilmezse Kur'an ayetinde nasıl verilebilir?

Netice itibarıyla, Resulullah'ın geçmişte 7 harf üzere okuduğunu iddia eden, iddiasına delil getirmelidir. Çünkü Allah, indirdiği Kur'an'ın muhafazasını va'd etmiştir.

"Hiç Şüphe yok ki o zikri, Kur'an'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biziz."¹⁹

Bazı insanlar 7 kıraatin 7 harf olduğu vehmine kapılmışlardır. Fakat bu da doğru değildir. Alimlerin çoğu 7 sayısını tercih etmesinden dolayı İbnu Mücahid'i tenkit etmişlerdir. Eğer o, 7 ile yetinmeyip daha az veya daha fazla sayıda imamı zikretseydi, bu şüphe olmazdı. Daha sonraki alimler bu 7 kıraate sarıldılar ve bu konuda kitaplar yazdılar. 7 kıraat bu insanlar nezdinde yayıldı. Fakat bu 7 imamdan derece bakımından daha yüksek ve daha büyük 70'ten fazla imamın ismi kıraat kitaplarında zikredilmiştir.

¹⁷ Yunus (10), 15

¹⁸ Zerkani, a.g.e, I, 191; Ebu'l-Kasım el-Musevi el-Hui, **el-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an**, 1966, yy., s. 181

¹⁹ İbrahim (14), 9

Diğer taraftan Kisâî, halife Me'mun zamanında bu yediye Ya'kub el-Hadremî'nin yerine İbnu Mücahid tarafından ilave edilmiştir.²⁰

Bugün meşhur olan 7, 10 ve 13 kıraat, ilk asırlarda meşhur olanlara nisbetledir. Fakat bunların dışında sayılamayacak kadar kıraat imamı vardır. Bunlar bazı kıraat kitaplarında yer almıştır. Kitaplarında kıraatleri ilk toplayan, Ebu Ubeyd el-Kasım b.Sellâm'dır. O, bu 7 imamla beraber 25 kari saymıştır. Ondan sonra Ahmed b. Cübeyr b. Muhammed el-Kuffî'dir. Antakya'ya geldi. Her şehirden bir imam olmak üzere 5 kıraati topladığı bir kitap yazdı. Sonra Kadı İsmail b. İshak el-Malikî, kıraatler hakkında bir kitap telif etti. Kıraati 20 ile sınırlandırdı (yedi imam da bu 20'nin içindedir.) Ondan sonra İmam Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, "el-Cami" diye bir kitap yazdı. 20 küsur kıraat imamını topladı. Hemen onun akabinde Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Amr ed-Dacunî, kıraatleri bir kitapta topladı. Ebu Ca'fer'i on imamdan biri saydı. Ebu Bekr Ahmed b. Musa b. Abbas b. Mücahid ise kıraatleri 7 ile ilk sınırlayandır.

Kıraatler, Peygamberden mütevatir değildir. Kurraların kendilerinden de değildir. Kurralardan tevatüren geldiğini kabul etsek de Nebi'den kesin olarak mütevatir değildir. Kıraatler ya ahad haberlerle ya da kurraların bir kısmının icthadi ile naklolunmuştur.²¹ Kurraların birbirlerinin kıraatlerindeki ihtilaflarını da düşündüğümüzde bunun kuvvetle muhtemel olduğu görülür. Değişik bölgelere gönderilen mushafların noktasız ve harekesiz olması da bu görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Bölgelere gönderilen mushaflar noktasız ve harekesizdi. Her bölge halkı sahabeden bunu sema yoluyla aldı. Yazıya muhalif olanı terkettiler. Bu sebepten şehirlerdeki kurralar arasında ihtilaf ortaya çıktı.

Bu kıraatlerin tümünün rivayetlere dayandığını kabul etsek ve ravilerinin tümünün sika olduğunu farzetsek de kesin olarak biliyoruz ki; bu kıraatlerin bir kısmı Peygamberden sadır olmamıştır. Bu rivayetlerin her biri diğerini yalanlar. Bu durumda da bunların hepsi delil olmaktan çıkar.

O halde 7 Harf nedir?

Yedi harfle ilgili hadis, Kur'an tarihinde son derece önemlidir.²² Çünkü bu konuda lehte ve aleyhte bir çok görüş ileri sürülmüş, fakat sağlıklı bir sonuca varılamamıştır. Kanaatimizce bu, yedi harfle ilgili hadisin yeterince tahlil edilememesinden kaynaklanmaktadır. Biz, yedi harfle ilgili görüşlerden yola çıkarak meseleyi sırf mantık temelinde bir sonuca ulaştırmaya çalışırsak, sağlıklı bir sonuca ulaşmamız zor olur. Ama, meseleye temelden girersek yani yedi harf hadisinin ne zaman, nerede

²⁰ Muhammed Mekki, *et-Tibyân*, s. 82; el-Hui, *a.g.e.*, s. 161.

²¹ el-Hui, *a.g.e.*, s. 164.

²² Abdu's-Sabur Şahin, *Tarihu'l-Kur'an*, Kahire, 1966., s. 23; Ganim Gadduri el-Hamed, *Resmü'l-Mushaf*, Bağdat, 1982, s. 129.

ve ne sebepten dolayı çıktığını iyi incelersek, sanırım sağlıklı bir sonuca ulaşmamız zor olmayacaktır. Konuyu bu esas temel üzerine oturtuktan sonra, şimde yedi harfe esas teşkil eden hadislere ve delillere geçelim:

1. İbnu Abbas, Resulullah'ın şöyle buyurduğunu rivayet eder: “Cibril bana, Kur'an'ı bir harf üzere okuttu. Yedi harfe ulaşınca kadar artırmasını istemeye devam ettim.”²³

2. Übey b. Kâ'b'dan rivayet edilmiştir. Şöyle dedi: “Ben mescidde idim. Namaz kılmak üzere bir adam içeri girdi ve benim bilmediğim bir kıraatle Kur'an'ı okudu. Sonra bir başkası mescide geldi ve o da arkadaşının kıraatinden farklı bir kıraatle Kur'an'ı okudu. Namazlarımızı kıldıktan sonra hep beraber Resulullah'ın huzuruna çıktık. Ben: Şu adam Kur'an'ı benim bilmediğim bir kıraatle okudu. Sonra diğeri geldi, o da arkadaşınınkinden farklı bir kıraatle okudu, dedim. Bunun üzerine Resulullah da okumalarını emretti. İkisi de okudu. Resulullah da okuyuşlarını beğendi. İşte o an, içimden bir yalanlama geldi. Halbuki cahiliyyede değildik. Resulullah (a.s.), beni kaplayan o bozuk hali hissedince göğsüme vurdu. Bunun üzerine benden bir ter boşandı ve o an sanki Allahu Teâlâ'yı açıkça görüyor gibi oldum ve bana; Übey! Kur'an, bana bir harf üzere oku diye gönderildi. “Ümmetime kolaylık göster” diye Allah'a iade ettim. Allah (cc) da bana ikinci defa “Kur'an'ı iki harf üzere oku” diye gönderdi. Bunun üzerine ben tekrar “Ümmetime kolaylaştı” diye iade ettim. Üçüncü defa bana “Yaptığın her bir iadede senin talebinin karşılanması vardır; Kur'an'ı yedi harf üzere oku” diye gönderdi. Bunun üzerine “Allahım, ümmetimi mağfiret eyle! Allahım ümmetimi mağfiret eyle, dedim. Üçüncüsünü de İbrahim (a.s.)'ın bile aralarında olacağı bütün yaratılmışların bana yönelecekleri güne bıraktım dedim, dedi”²⁴

3. Übey b. Kâ'b'dan yapılan başka bir rivayette, Übey mescidde iken bir adamın gelip kendisinden farklı bir kıraatle okuduğu, Peygambere gidildiği, Peygamberin her iki kıraati de doğruladığı şeklinde yukardaki rivayetin bir benzeri anlatılmaktadır.²⁵

4. Abdurrahman b. Ebi Bekr, babasından yaptığı bir rivayette, Cebrail Resulullah'a şöyle demiştir: “Kur'an'ı bir harf üzere oku. Mikail artırmasını söyledi. Cebrail: İki harf üzere okumasını söyledi. Bu, altı yahut yedi harfe ulaşınca kadar devam etti. Cebrail: Azap ayetini rahmet ayeti ile, rahmet ayetini de azap ayeti ile değiştirmedikçe hepsi kafidir ve yeterlidir, dedi. Her ikisi de “gel” manasına gelen “helümme ve Te'âle” kelimelerinde olduğu gibi.”²⁶

²³ Buhari, **Sahih**, VI, 100; Müslim, **Sahih**, II, 202.

²⁴ Muslim, **a.g.e.**, II, 203; Ahmed b. Hanbel eş-Şeybani el-Mervezi, **Müsned**, Kahire 1313, V,127.

²⁵ Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, **Camiu'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an**, Beyrut, 1972, I, 42; Ebu Şame el-Makdisî, **a.g.e.**, s. 79-80.

²⁶ Ahmed b.Hanbel, **a.g.e.**, V, 41.

5. Buharî'nin rivayetine göre, Hz. Ömer der ki; "Hz. Peygamber hayatta iken, bir gün Hişam b. Hakim namazda el-Furkan suresini okudu. Ben onu dinledim. Bir gördüm ki Hz.Peygamber (a.s.)'ın bana okutmadığı bir çok şekilde okuyor. Nerde ise namazda ona saldırıyordum. Namazını bitirinceye kadar sabrettim. Yakasına yapıştım, okuduğun sureyi sana kim okuttu?, dedim. "Hz.Peygamber (a.s.) bana okuttu" dedi. "Yalan söylüyorsun. Çünkü Hz.Peygamber (a.s.) senin okumadığın bir şekilde bana okuttu" dedim ve onu yakasından tutarak Rasulallah'ın yanına götürdüm. Ya Rasulallah! "Bana okutmadığın bir şekilde bunun el-Furkan suresini okuduğunu duydum" dedim. Rasulallah (a.s.) "Onu bırak" ve Hişam'a "oku" dedi. Okuduğunu duyduğum şekilde okudu. Hz.Peygamber (a.s.), "öyle nazil oldu" buyurdu. Sonra "ya Ömer sen oku" dedi. Ben de kendisinin bana okuttuğu şekliyle okudum. Hz. Peygamber (a.s.): "Böyle nazil oldu, bu Kur'an yedi harf üzere indi. Siz kolay olanını okuyunuz" buyurdu.²⁷

6. Ubey b. Kâ'b'dan rivayet edilmiştir: Şöyle dedi: "Rasulallah (a.s.) Gıfar oğullarının su havzasının yanında iken Cebrail (a.s.) kendisine geldi ve "Allah(cc) sana Kur'an'ı ümmetine kesinlikle bir harf üzere okumanı emrediyor" dedi. Rasulallah da "Ümmetimin buna gücü yetmez, Allahın bağışlamasını ve mağfiretini dilerim" dedi. Sonra Cebrail kendisine ikinci defa geldi ve "Allah (cc) sana Kur'an'ı ümmetine kesinlikle iki harf üzere okumanı emrediyor" dedi. Rasulallah da "Ümmetimin hakikaten buna da gücü yetmez. Allahın bağışlamasını ve mağfiretini dilerim" dedi. Sonra Cebrail kendisine üçüncü defa geldi ve "Allah (cc) sana, Kur'an'ı ümmetine kesinlikle üç harf üzere okumanı emrediyor"dedi. Rasulallah da; "Ümmetimin hakikaten buna da gücü yetmez, Allah'ın bağışlamasını ve mağfiretini diliyorum"dedi. Sonra Cebrail kendisine dördüncü defa geldi ve "Şüphesiz Allah (c.c) sana, Kur'an'ı ümmetine kesinlikle yedi harf üzere okumanı emretmektedir; hangi harf üzere okurlarsa doğru okumuş olurlar" dedi.²⁸

7. Ubey b. Kâ'b'dan rivayet edilmiştir: Rasulallah Cebrail ile "Ahcaru'l-Mira"da karşılaştı ve "Ben, aralarında pir-i fani erkek ve kadınlarla çocukların da bulunduğu ümmi bir topluluğa Peygamber olarak gönderildim" dedi. Cebrail de: "(Onlara emret) Kur'an'ı yedi harf üzere okusunlar" dedi.²⁹

8. Ebu Hureyre'den rivayet edilmiştir: "Kur'an yedi harf üzere indirildi, okuyun, zorluk yoktur, azap ayetini rahmet ayeti ile değiştirmeyin."³⁰

²⁷ Buharî, **a.g.e.**, VI,100; Müslim, **a.g.e.**, II, 202; Ebu Bekr Abdullah b. Ebi Davud es-Sicistani, **es-Sünen**, İstanbul, 1981, II, 101; Muhammed b. 'Isa et-Tirmizî, **Sahihu't-Tirmizi**, Kahire 1931-1934, XI, 61.

²⁸ Müslim, **a.g.e.**, II, 203; es-Sicistani, **a.g.e.**, II, 102; Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, V,128.

²⁹ Tirmizî, **a.g.e.**, VI, 193-195.

³⁰ Ebu Şame, **a.g.e.**, s. 103.

9. Said b.Yahya, Asım'dan, o da Zirr b.Hubeş'ten, o da Abdullah b. Mes'ud'dan rivayet etmiştir. Abdullah şöyle dedi: “Kur'an'dan bir sure hakkında tartıştık. Biz, “35 yahut 36 ayet dedik. Resulallah'a gidelim dedik. Resulallah'a gittik. Ali'yi onun yanında bulduk. Kıraatte ihtilaf ettiğimizi söyledik. Rasulallah'ın yüzü kızardı. “Sizden önceki insanlar aralarındaki ihtilaf sebebiyle helak oldu” dedi. Ali'ye gizlice bir şey söyledi. Ali bize: “Rasulullah size bildiğiniz gibi okumanızı emrediyor” dedi.³¹

Yedi harfle ilgili hadis, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit, Amr b. el-As, Ebu Bekr Nafi b. El-Haris gibi daha bir çok sahabeden birbirine benzer lafızlarla nakledilmiştir. Fakat, yukarda saydıklarımız bu konu ile ilgili en önemli rivayetlerdir. Bunların hepsi ehli sünnet kitaplarında yer almıştır. Ancak bu rivayetler, Zürare'nin Sahih'inde Ebu Ca'fer'den yaptığı rivayete ters düşmektedir. Ebu Ca'fer şöyle dedi: “Kur'an tektir. Tek olan Allah katından geldi. İhtilaflar ise raviler tarafından çıkarıldı.”³²

Fudayl b.Yesar'ın Ebu Abdillah'a: “İnsanlar Kur'an'ın yedi harf üzere indiğini söylüyorlar, ne dersin?” tarzında yönelttiği suale, Abdullah'ın: “Yalan söylüyorlar, Kur'an, bir olan Allah katından tek harf üzere indi”³³ şeklinde verdiği cevap ilginçtir.

Yedi Harfle İlgili Rivayetlerin Tutarsızlığı ve Çelişkileri

1. Bazı rivayetlerde Cebrail'in Peygamber (a.s.)'a bir harf üzere okuttuğu, Peygamber (a.s.)'ın artırmasını istediği, Cebrail'in de 7 harfe ulaşınca kadar artırdığı rivayet edilmektedir. Bazı rivayetlerde 7'ye kadar artırma Cebrail'in 3. Gelişinde olmakta, bazı rivayetlerde ise Allah (c c) 3. Gelişinde Kur'an'ı 3 harf üzere okumayı emretmekte, bazılarında da 4. gelişinde 7 harfle okuma emredilmektedir.

2. Bazı rivayetlerde bu ziyadenin hepsi bir mecliste (aynı anda) olmakta, Peygamber (a.s.)'ın bu ziyadeyi Mikail'in yol göstermesi ve Cebrail'in artırmasıyla 7'ye ulaşınca kadar devam ettiği belirtilmekte, bazı rivayetlerde de Cebrail'in tekrar tekrar gidip gelerek artırmasıyla olduğu zikredilmektedir.

3. Bazı rivayetlerde Übey, mescide girdiğinde iki adamın Kur'an'ı kendi okuyuşundan farklı bir şekilde okuduğu rivayet edilmekte, bazı rivayetlerde de Übey mescidde iken iki adamın geldiği ve Kur'an'ı kendi okuyuşundan farklı okuduğu belirtilmektedir.

³¹ Taberî, a.g.e., I, 9-15; el-Hui, a.g.e., s. 176.

³² el-Hui, a.g.e., s. 177.

³³ el-Hui, a.g.e., s.177.

4. İbnu Mes'ud'un rivayetinde Peygamber (a.s.), kıraat hakkında ihtilaf eden kişileri dinlediğinde yüzü kızarıyor ve "Sizden önceki insanlar aralarındaki ihtilaf sebebiyle helak oldu" diyor. Ondan sonra Hz. Ali'nin kulağına gizlice bir şey fısıldıyor. Hz. Ali de bunu oradakilere söylüyor. O söz şudur: "Rasulallah size, bildiğiniz gibi okumanızı emrediyor."³⁴

Bir taraftan Rasulallah; ihtilaf etmeyin, helak olursunuz derken, diğer taraftan; "bildiğiniz gibi okuyun" demek suretiyle ihtilafa davetiye çıkarıyor. Böyle bir çelişkinin Peygamberden gelmesi mümkün müdür? Aynı şekilde Peygamber, "bildiğiniz gibi okuyun" sözünü oradaki ashaba söylemeyip, onlardan gizleyip, hem de onların huzurunda Hz. Ali'nin kulağına fısıldamasını nasıl izah edebiliriz? Bunların tamamen batıl ve uydurma olduğu ortadadır.

Bu rivayetlerdeki çelişkilerden biri de Peygambere atfedilen "Rahmet ayeti azap ayetiyle, azap ayeti de rahmet ayeti ile değişmedikçe hepsi kafidir ve yeterlidir" sözüdür. Yani Peygamber (a.s.), bunun dışındaki ihtilafınız rahmettir, geniştir, ümmete bir kolaylıktır; çünkü bu ümmetin içinde yaşlılar, azizler v.s. var, diyor.

Şimdi, Rasulüallah'ın rahmet ve kolaylık olarak kabul ettiği kıraatlerdeki bu ihtilaf, Hz. Osman zamanında ümmet için bir problem oluyor, hatta ümmetin birbirini tekfir edeceği bir olaya dönüşüyor. Rasulüallah ümmetin fesadına sebep olacak bir şeyi nasıl isteyebilir ve Allah'ın bu duayı kabul etmesi nasıl mümkün olabilir?

Rivayetlerde geçen hususlardan biri de Peygamberin, "Ümmetim tek harf üzere kıraate güç yetiremez" sözüdür. Bu açık bir yalandır. Bunun Peygambere nisbet edilmesi düşünülemez. Zira, Hz. Osman'dan sonra çeşitli milletlerden insanlar tek harfe göre okumaya güç yetirdi de fasih Arapların oluşturduğu Resulallah'ın arkadaşları nasıl olur da bir harfe göre okumaya güç yetiremezler?

Rasulallah zamanında her Kâri'nin kendi okuyuşuna göre okuması kararlaştırılmış, bu konuda ittifak edilmiş ve hatta müslümanların bunları kabul etmesi emredilmiş ve bu farklı okuyuşların Allah (c.c)'tan bir rahmet olduğu bildirilmişken, o halde Hz. Osman'ı bir kıraate mecbur eden olay nedir? Hz. Osman ve ona tabi olanlar, rahmet kapısını nasıl kapatırlar? Müslümanları 7 harfe göre okumaktan nasıl menederler. Peygamberin sözünü kaldırıp da Hz. Osman'ın görüşünü kabul etmeyi nasıl uygun görürler? Hz. Osman, Hz. Peygamber'den nasıl daha çok merhametli olur ve Resulallah'ın bilemediğini bilebilir? Yoksa Hz. Osman'a bir harfin dışındaki bu altı harfin neshedildiğine dair bir vahiy mi(!) geldi?

Hülasa, bütün bunları birbirine eklediğimizde bu rivayetlerin çelişkilerle dolu olduğu, hiçbir geçerli dayanağı olmadığı, sahih rivayetlere aykırı olduğu görülür. Bu duruma göre, Kur'an'ın yedi harf üzere nazil olduğu iddiası doğru ve geçerli bir id-

³⁴ Taberi, a.g.e., I, 9-15; el-Hui, a.g.e., s. 176

dia değildir. Sahih hadislerin delilleri ve uygulamaları ortadadır. Bu rivayetlerle Kur'an'ın 7 harfe göre indiğine makul manada bir cevap verilemez ve bunlardan doğru bir sonuç elde edilemez. Sözün özü şudur: Kur'an tek harf üzerine inmiştir. İhtilaflar ise ravilerden kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan; “Kur'an yedi harf üzerine indirildi. Ondan kolayınıza geleni okuyun” sözü Peygambere aitse, bu söz ne zaman söylenmiştir? Bu husustaki kanaatlerimizi aktaralım:

Yukarıdaki rivayetlerden birinde Beni Gıfar deresinden ya da Gıfar oğullarının su havzasından bahsedilmektedir. Burası Medine'dedir. Medine'ye yakın bir yerdir. Gıfar oğulları oraya yerleşmişti. Medinede olduğuna göre Resulullah'ın bu müsadeyi hicretten sonra verdiği anlaşılıyor. O halde hicretten evvel, kıraat ihtilafı mevzubahis değildi. Çünkü bu sırada İslâm'ın muhatabı, yalnız Mekkelilerdi. Bunlarsa aynı lehçe ile konuşan insanlardı.

Bazı rivayetlerde, Resulullah'ın Cebrail'le, “Ahcaru'l-Mira” da karşılaştığı rivayet edilmektedir.³⁵ “Ahcaru'l-Mira” denilen yer, Medine dışında Kuba'ya yakın bir yerdir.³⁶

Bu hadisin hicretten sonra geldiğinde şöphe yoktur. Çünkü bu hadisleri rivayet eden sahabe ve onlarla birlikte vuku bulan hadiseler bunu göstermektedir: Ubey b. Kâ'b, Zeyd b. Sabit, Ümmü Eyyub ve diğerleri Medineli olup Ensar'dandır.

Bu hadis, hicretin 8. Senesinden sonra gelmiştir. Çünkü;

1. Bu hadisi rivayet ettiği iddia edilen sahabiler; Ebu Hureyre, İbnu Abbas, Zeyd b. Sabit, Amr b. El-As, Ebu Bekr Nafi b. el-Haris ve Hişam'dır. Bunlardan Ebu Hureyre h. 7. Senede müslüman oldu.

2. Ravilerden biri İbn Abbas'tır. İbn Abbas, hicretten üç yıl önce doğdu. Ömründen en çok 10 yıl geçtikten sonra bu rivayete iştirak edebilir.

3. Hadis'te zikredilenlerden birisi de Zeyd b. Sabit'tir. Resulallah Medine'ye geldiğinde Zeyd 11 yaşında idi. Zeyd o zaman okumasını bilmiyordu. Ancak hilm sınırını aştıktan sonra bu gerçekleşebilir. Resulallah'tan Kur'an alması ancak 17 veya 18 yaşında iken olabilir.

4. Ravilerden bir diğeri Amr b. el-As'tır. O da hicretten 8 sene sonra müslüman olmuştur.

³⁵ İmadüddin İsmail İbnu Kesir, **Fedailü'l-Kur'an**, Beyrut, 1987, s. 55-57; Ebu'l-Hayr Muhammed Mahnud ed-Dımeşki İbnu'l-Cezeri, **en-Neşr Fi'l-Kıraati'l-Aşr**, Beyrut, trz., s. 20; Ebu Şame, **a.g.e.**, s. 83

³⁶ Abdu'l-Mun'im en-Nimr, **Ulumu'l-Kur'an'il Kerim.**, Beyrut 1983, s. 133; Ebu Şame, **a.g.e.**, s. 83.

5. Bir başka sahabi, Ebu Bekr Nafi b. El-Haris'tir. O da Taif muhasarasında müslüman oldu. Bu, şevval ayının sonu, zil-ka'denin başlarıdır. Yani hicretten 8 sene sonradır.

6. Bu delillerin en güçlüsü ve sağlamı ise; Hz.Ömer'le Hişam b. Hakim arasındaki kıraat ihtilafı nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlıktır. Hişam, Mekke'nin fethi günü müslüman oldu. Mekke ise hicretin 8. Yılında ve Ramazan ayının sonunda fethedildi. Resulallah, Zilhicce ayına kadar Medine'ye dönmedi. Bu da bizi bu hadisin en az hicretin 9. Yılı başlarında söylenmiş olabileceği neticesine götürür. Ayrıca buna, Mekke'nin fethinden sonra müslümanların çoğalacağı, İslam'a girenlerin Kur'an'ı okumada zorluk çekeceği hususundaki hikmeti de ilave edebiliriz.³⁷

Yukardaki hadiste, Ömer b. Hattab ile Hişam b. Hakim arasındaki ihtilafın, kıraat ihtilafı olduğu anlaşılmaktadır. Hişam, Hz. Ömer'in bilmediği bir lehçe ile okuyordu. Hişam'ın kıraati, Ömer'in kıraatinden farklı idi. Bunun için Hz. Ömer, Hişam'ı yakasından tutarak Peygamber'e götürmüştü. Peygamber de her ikisinin kıraatinin doğru olduğunu söylemişti.

Hişam b. Hakim, Kureyş'in Esedi soyundanı. Annesi, Zübeyir b. Avvam'ın kız kardeşi Zeyneb b. el-Avvam idi.³⁸ Hz. Ömer de aynı şekilde Kureyşli idi. Her ikisi de Kureyş lehçesini konuşurdu. O zaman nasıl kıraatlerinde ihtilaf olur?³⁹ Yedi harften murad, kabilelerin lehçelerindeki telaffuz farklılığından kaynaklanıyor ise, o halde niçin kıraatlerde ihtilaf ettiler?⁴⁰

İbnu Hacer'in şöyle dediği rivayet edilir: "Ömer'e göre Hişam hatalıdır. Ve Ömer'in İslâm'da önceliği vardır. Hişam'dan önce müslüman olmuştu. Hz. Ömer, Hişam'ın kıraatinin sağlam olmamasından korktu. Her ikisinin ihtilaf sebebi de şudur: Hz. Ömer, Furkan Suresi'ni Resulullah'dan, daha önce Mekke'de ezberlemişti. Sonra, hıfzının ve şahidliğinin hilafına indirilen okuyuşu işitmedi. Hişam ise, Mekke'nin fethinde müslüman oldu. Nebi ona, son inen şekle göre (yedi harf içerecek şekilde) okuttu. İkisnin arasındaki ihtilaf bundan doğdu. Buna göre Hz. Ömer'in, "Kur'an, yedi harf üzere indirildi" hadisini bu olaydan önce duymamış olduğu anlaşılmaktadır.⁴¹

³⁷ Abdus's-Settar Ahmed Ferrâc, "el-Ahrafu's-Seb'a", **Risaletü'l-İslam**, Kahire 1951, III, 2, s.162-172.

³⁸ İbnu Hacer el-Askalani, **Tehzibu't-Tehzib**, Beyrut, trz, XI, 37, Her ikisi de, o ve babası Mekke'nin fethinde müslüman oldu. Bkz: en-Nimr, **a.g.e.**, s. 145.

³⁹ en-Nimr, **a.g.e.**, s. 145 ; Bedreddin Muhammed b. Mahmud b. Ahmed el-Ayni, **Umdetü'l-Kari Şerhu Sahihu'l-Bari**, Beyrut, trz., X, 21

⁴⁰ en-Nimr, **a.g.e.**, s. 146

⁴¹ en-Nimr, **a.g.e.**, s. 146; İzzüddin İbnu'l-Esir Ebi'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri, **Üsdü'l-Gabe Fi Ma'rifeti's-Sahabe**, Thk: Muhammed İbrahim el-Benna, Kahire, 1970, V, 398

Bize göre bu serbestlik yenidir. Her an Peygamber'in yanında olan Hz. Ömer gibi birinin bunu bilmemesi mümkün değildir. Hz. Ömer'in bundan haberi olmadığını kabul edelim. Ya Übey ve Abdullah b. Mes'ud, bunlarında mı haberi olmadı?. Bu mümkün değildir. Bu ihtilafın üzerinden uzun bir zaman geçmeden Hz. Ömer ve diğerleri onu öğrenmiş olmalı. Çünkü bu sahabiler, Resulullah'a daima yakındı. Olaylardan haberdardı. Bu olay, Mekke'nin fethinden sonra oldu. Çünkü Hişam, Mekke'nin fethinde müslüman oldu. Bu olayın bundan önce olması mümkün değildir. Peygamber; Hişam'a, Kureyş lisanına muhalif bir kıraatle mi okuttu.? O, Kureyşli olduğu halde Kureyş lisanı ile okumaya gücü yetmez miydi ? Bu makul değildir.

Öyleyse Hişam bu kıraati nasıl ezberledi?

Önümüzde bir ihtimal var. Bu ihtimalle bu soruyu ve ihtilafı çözmek mümkün değildir. O da şudur: Kureyşli olan Mekke halkına bir çok kabileler gelir ve oradan geçer. Onlarla kaynaşma neticesi bir Kureyşli bu kabilelerin dili ile konuşabilir ve bu da ona zor gelmezdi. Bunlar, çölün tam ortasındaki bir kabile gibi değildi. Onlar hem zorluk çekerler hem de öğrenemezlerdi.

Öyleyse Hişam, Resulullah'dan Kureyş'in dışında bazı sahabenin okuduğu bir lehçe ile işitmiş, Peygamber'den işittiği gibi de ezberlemiş olabilir. Bu da sureyi önceden ezberleyen Hz. Ömer'in okuyuşuna ters olmuş olabilir. Çünkü Furkan Suresi Mekke'de inmiştir. Bu olay da Medine'de olmuştur. Hişam: "Bunu bana Resulullah okuttu" sözünden, Hişam'ın bunu Resulullah'dan bizzat işittiğini ve kendinin icad etmediğini anlıyoruz.

Burada önemli olan husus, Hişam'ın bu kıraati, Resulden işitmiş olduğuna emin olmasıdır. Öyle söylemektedir. Biz biliyoruz ki Kur'an dili Kureyş lehçesidir. Kur'an bu lisanla gelmiştir. Diğer lehçeler, geçici bir ruhsat olup ve gerekçe de, dillerinin dönmemesi ise, Hişam için böyle bir şey söz konusu olamaz. Kendi ana dili dururken başkasının lehçesi ile okumasının hiç bir manası yoktur.

Bu mülâhazalar neticesinde kıraat ihtilafına, muhtelif Arap kabilelerinin İslâmîyeti kabul ettikleri, yani Resulullahın irtihali yaklaştığı sıralarda müsaade edildiğini anlıyoruz. Rasulullah, Mekke'den Medine'ye hicret etti. İslam dairesi genişledi ve İslam'a girenler çoğaldı. Mekke'de 13 sene geçti. Orada 80 küsur sure indi. Medine'de de 8 yıl geçti. Orada da pek çok sure indi. O zamana kadar kendi dilleri ile Kur'an'ı okuyorlardı. Bu zamana kadar insanların birbirlerinin kıraatlerini inkar ettiklerine ve şüpheye düştüklerine dair bir delil yoktur. Neden? Peygamber Mekke'nin fethinden önceki Medine ve Mekke döneminde böyle bir istekte bulunmadı?. O zaman Kur'an, 20 yıldır inmekte idi. Yüzde doksanı da inmişti. Medine'de böyle bir istek ve ihtiyaç sözkonusu idi de Medine döneminin ilk sekiz senesinde ve Mekke'de bu şartlar mevcut değil miydi?. Peygamber hata etti veya unuttu da denilemez.

Bundan önce şartlar uygun değildi de denilemez. Peygamber, Mekke’de olduğu günlerde, aylarda, senelerde böyle bir istekte bulunmadı da Medine’de bulundu. Burada bundan başka bir takım ihtimallerin olduğunu da zannetmiyorum.

Resulullah: “Kur’an yedi harf üzere indirildi. Onların hepsi de کافی ve geçerlidir” demişken, sonra neden onun yorumunda ve tefsirinde ihtilafa düşüyor. Eğer Nebi, onu açıklayıp tefsir etse ve sınırlandırsaydı, onun hakkında farklı görüşler ileri sürülmezdi.

Hiz. Peygamber’in külli olarak Kur’an’ın kendisine tarif edildiği şekilde yedi vecih üzere indirildiğini söyleyip de, tek tek ve cemaat olarak ümmetine dilediği gibi, kendinin veya ondan okuyanın kolayına geldiği şekilde okutma cihetine gitmesi imkansızdır. Yine onlardan birine, bir çok sureyi ya da Kur’an’ın tamamını yahut sadece bir sureyi, okuttuğunun yedi vecihten biri olduğunu belirtmeden okutması da mümkün değildir. Yine bunu açıklamadan bir başkasına iki ya da üç ayet dahi okutmuş olamaz. Özellikle O, her yıl Kur’an’ı Cibril’e okuyordu. Vefat ettiği yılda ise iki kere okumuştur. Bu arzuda sahabede bulunuyordu.⁴² Buna rağmen bu okuyuşlarda ihtilaf etmeleri garip bir durumdur.

Yukardaki açıklamalardan yedi harfe, Peygamber’in son dönemlerinde, hatta, Mekke’nin fethinden sonra mücade edildiği anlaşılmaktadır. Şimdi de bu yedi harfin tek harfe ne zaman indirildiği üzerinde duralım.

Kur’an’ın tek harfe indirilişinin Resulullah zamanında mı yoksa Hiz. Osman zamanında mı olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir. Zerkani’nin Muvatta şerhinde dediğine göre çoğunluk, Kur’an’ın tek harfe indirilişinin Resulullah zamanında olduğunu, bu görüşü, Bakillani, İbnu Abdi’l-Berr ve İbnu Arabi gibi alimlerin tercih ettiğini naklederek, şu gerekçeyi ileri sürer: “Kur’an okunmasıyla ilgili zorluk ortadan kalkınca diller alıştı. İnsanlar bir tek lehçeyle yetinmeye başladılar. Bunun akabinde Cibril, “Son arza”da Kur’an’ı Nebi’ye iki kez arzetti. Allah Teala bu ana kadar okunmasına mücade ettiği lehçeleri neshederek Kur’an’ın tek harf üzere kalmasını kesinleştirdi”.⁴³ Buradan Yedi Harf’in, son arzuda Cibril’in Peygamber’e, Kur’an’ı kiraati esnasında neshedildiğini anlıyoruz.⁴⁴

Böyle bir ruhsat söz konusu ise bunun, Resulün vefatından önce sona ermiş olması doğaldır. Çünkü Allah’tan gelen bir mücade ancak Resulün müracaati ile sona erebilirdi. Allah tarafından geldiği kabul edilen bu yedi harfin, Resulullah’tan sonra kalması, ya da, Hiz. Osman’ın emriyle ortadan kaldırılması aklen muhaldir. Çünkü

⁴² Ebu Bekr el-Bakillani, **Nüketü’l-İntisar li Nakli’l-Kur’an**, Thk: Muhammed Zağlul Selam, İskenderiye, Trz., s. 109-110

⁴³ Necati Kara, **Kur’an-Sünnet Bütünlüğü**, Erzurum 1995, s. 20-21

⁴⁴ Muhammed Ebu’z-Zehra, **el-Mu’cizetü’l-Kübra**, Beyrut, 1970, s. 30-31

Hız. Osman, böyle bir yetkiye sahip değildir. Hız. Osman'ın bu kıraatleri kaldırdığına dair bütün görüşler batıldır.

Huruf'u Seba'daki ihtilaflara delalet eden bu rivayetler, Hız. Peygamber'den sema metoduyla ve O'ndan rivayet edilerek geldiği bilinmektedir. Hişam'ın, "Bunu bana Allah Resulü böyle okuttu" demesi ve Hız. Peygamber'in de "Böyle indirildi"⁴⁵ demiş olmasından bu harflerin Allah kelamı olduğu ve beşer dahil olmadığı anlıyoruz. O halde Allah kelamı olduğu ve beşer dahilinin söz konusu olamayacağı bu harfleri Hız. Osman, kendi ihtihadiyla bir harfe nasıl indirebilir?, Zeyd, başta olmak üzere bütün ashab, buna karşı çıkmaz mıydı?. Hız. Osman zamanında yapılan toplama işine hiç kimsenin itirazda bulunmaması, bunun Hız. Osman zamanında olmadığı hususundaki görüşümüzü kuvvetlendirmektedir. Abdullah b. Mes'ud'un karşı çıkmasına ne dersiniz? sorusuna karşılık olarak bizde deriz ki; Abdullah, Bu farklı okuyuşlara karşı çıkmamıştı. O, nüshasının yakılması fikrine karşı çıkmıştı.

O halde, Kıraat'teki bu ihtilafların kaynağı nedir? Ve bu ihtilaflar nereden çıkmaktadır?

Bize göre bu ihtilaflar, ravilerden ve yazıdan kaynaklanan hususiyetlerdir. Hız. Osman'ın, kıraatte birliği sağlamak için gösterdiği çabalara rağmen bunun gerçekleşmediğini görürüz. Çünkü Hız. Osman nüshası daha önceki nüshalarda görülen bütün farklılıkları ortadan kaldırmadı, ama bu nüsha sonunda bütün müslümanlarca kabul edildi. Bununla beraber, zamanla Hız. Osman nüshasında da bir takım okuyuş farklılıkları ortaya çıktı. Bu, o devirdeki Arapça yazının karakterinden kaynaklanıyordu. O sıralarda yalnız sessiz harfler yazılmakta ve bu harfleri birbirinden ayıran noktalar çok kere gösterilmemekteydi. Bu yüzden bir kelime çeşitli şekillerde okunmakta ve her şekil ayrı bir anlam ifade etmekteydi. Diğer bir eksiklik de ayetlerin sonlarının işaretlenmemiş olmasıydı. Kur'an'ın yazılışında gündün güne gelişmeler oldu. Fakat bu gelişmelerden önce farklı kıraat şekilleri geniş tazda kabul edilmişti.⁴⁶

Goldziher, kıraatlerin doğuşunun, Arap yazısının harakelerden ve noktalardan mücerret olma sebebine dayandığını iddia etmiştir.⁴⁷

Taha Hüseyin de bu konuda şunları söyler: "Din adamlarından bir grup bu yedi kıraati Cebrail'in Hız. Peygamber'in kalbine vahyettiği mütevatır kıraatler olduğunu ve bunları inkar edenin şeksiz şüphesiz kafir olacağı şeklinde anlamışlardır. Gerçek bu yedi kıraatin hiç birinin vahiyden kaynaklanmadığıdır. Bunları inkar eden

⁴⁵ Adnan Muhammed Zerzur, *Ulumu'l-Kur'an.*, Beyrut, 1991, s. 111

⁴⁶ Mevlana Muhammed Ali, *Modern Dünyada İslâm Vahyi*, Trc: Mehmet Suat Aydın, Ankara, 1982, s. 45

⁴⁷ Muhammed Hüseyin Ali es-Sağır, *Tarihu'l-Kur'an*, Beyrut, 1983, s. 100

ne kafirdir ne fasıkdır ne de dinin itibarını sarsan kimselerdir. Ancak bu kıraatlerin kaynağı ve farklılıkları lehçelerden dolayıdır.”⁴⁸

İbnu'l-Hatib, lehçeler hakkında şunları söylemektedir: “Bu lehçeleri bilmek için özel olarak düşündüm. Suriye, Filistin, Irak, Ürdün, Medine, Mekke ve diğer memleketlerdeki arkadaşlarıma danıştıktan sonra bildim ki, bu lehçelerin aslı yok. Bunların varlığının ihtimali de inkar edilir.”⁴⁹

İbnu'l-Hatib sözünü şöyle tamamlar: Biz de kalben mutmainiz ki bu ve benzeri kıraatler sahih değildir. Arap lügatına aykırıdır. Bunların tümü işitme yoluyla hocaların hatalarından yahut katiplerin yazıda yaptıkları hatalardan kaynaklanmıştır.⁵⁰

Sonuç olarak; yukardaki rivayetlerden -Hişam hadisi, Gıfar oğulları havzası ve Ahcar el-Mira v. b.- anlıyoruz ki, “Yedi Harf”, hicretten ve Mekke'nin fethinden sonra bir ruhsata binaen gelmiş ve yine Peygamber'in son zamanlarında (son arzada) insanların dilleri Kureyş lehçesine alışınca kaldırılmıştır. Şimdi, Mekke'nin fethi, m. 629'da, Peygamber'in ölümü de m. 632 senesinde olduğuna göre, arada takriben 2 veya üç senelik bir zaman süresi vardır. Yedi harfin kaldırıldığı son arzayı da göz önünde bulundurursak bu süre daha da kısılacaktır. Peygamber, Rabbından sadece iki veya üç sene için mi böyle bir istekte bulundu?. Ya da insanların dönmeyen dilleri, bu iki senede mi döndü?

Yedi Harf ve Yedi Kıraat'le ilgili anlattıklarımızın özü şudur: Bu konudaki farklılığın ve ihtilafın kaynağı belki sadece lehçe farklılıklarından kaynaklanan bir durumdur denilebilir. O da hiçbir zaman genelde kabul edilen, yaygınlık kazanan bir uygulama olmamıştır. O kadar ki, Resulullah zamanında ve Halifeler devrinde Kur'an, Kureyş lehçesine göre yazılmıştır. Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Zeyd b. Sabit, Muhacir ve Ensar'ın kıraati tek kıraattir. Hepsi de aynı kıraate göre okumuş ve yazmışlardır. Bu kıraat ise, Rasulullah'ın Cebrail'e her sene okuduğu, vefat ettiği sene de iki kere okuduğu kıraattir. Zeyd, bu son arzaya şahid olmuştur. Bunun için Hz. Ebu Bekir, Kur'an'ın resmi bir nüshasının hazırlanmasında onu görevlendirmiş, Hz. Osman da yazma işini ona vermiştir.

⁴⁸ es-Sağır, **a.g.e.**, s. 106

⁴⁹ Muhammed b. Muhammed Abdu'l-Latif İbnu'l-Hatib, **el-Furkan.**, Beyrut, Trz., s. 103-104

⁵⁰ İbnu'l-Hatib, **a.g.e.**, s. 105